

Els diners de Folc I de Cardona (c. 1030-1040)

M. DE CRUSAFONT I SABATER*

L'any 1996 vàrem donar a conèixer en aquesta mateixa revista un diner incomplet, trencat i força malmès, amb uns tipus i una llegenda de revers que clarament ens duïen a Cardona.¹ Efectivament, al centre del revers s'hi podia interpretar una llegenda CARDONA, malgrat que algunes lletres eren de mal llegir. A l'anvers s'hi veia una figura de sant, portant una creu o bé amb una creu al davant, girada a l'esquerra i entre les lletres S-V. Certament es tractava de S(ANT)-V(ICENÇ), a qui estava dedicada l'església cardonina i la qual tenia, a més, el dret de percebre el delme dels beneficis de l'encunyació de la moneda per donació del vescomte Bremon, feta l'any 1019.

Com recordarem, el dret de moneda dels vescomtes de Cardona derivava d'un text una mica confús que el comte de Barcelona Borrell (947-991) havia inclòs en la renovació de la carta de poblament de Cardona que havia estat donada per primer cop pel comte de Barcelona Guifré l'any 880. Aquest text diu: *"Tingueu sempre entre vosaltres negoci net, mercat lícit i una sola moneda, pura, sense alteració i sense cap falsedat, de manera que, com fou al principi, perseveri sempre, a fi que sempre tingui el mateix valor"*.²

Hom podria dubtar de la veritable intenció del comte Borrell, ja que aquest text també podria voler dir que no fessin córrer moneda falsa. Altrament, però, si la moneda no era la seva, llavors tampoc no quedaria clar com la podrien mantenir ells, en la seva qualitat. Finalment, també podria ésser que aquest text fos una interpolació feta posteriorment pel beneficiari. En qualsevol cas, no hi ha dubte que els vescomtes de Cardona varen interpretar aquest text com una concessió atorgada al seu llinatge i no pas a la població, un aspecte que, seguint literalment el text, també sembla discutible.

* Doctor en Història. President de la SCEN

1. CRUSAFONT, MIQUEL; BALAGUER, A. M., "Diner vescomtal de Cardona del segle XI, inèdit", *Acta Numismàtica* 26, Barcelona, 1996, p. 139-146. La peça passà després al nostre CRUSAFONT, M., *Catàleg General de la Moneda Catalana*, Societat Catalana d'Estudis Numismàtics (IEC), Barcelona, 2009, amb el núm. 1884.

2. FONT I RIUS, J. M., *Cartas de población y franquicia de Cataluña*, Madrid-Barcelona, 1969, p. 8 i 17.

La moneda en qüestió tenia també, al revers, altres dos trams de llegenda: aparentment CNO, a sobre de CARDONA i, aparentment, (D)AT a sota. Atès que la lectura central, CARDONA, era suficientment clara, varem fer diferents hipòtesis sobre la possible significació dels altres dos trams de la llegenda, fins i tot considerant-les com a formant part d'una mateixa lectura en dos trams en la forma CNO-(DAT), però no arribàrem a cap conclusió. Plantejarem llavors que CNO volgués ésser una abreviatura de C(A)NO(NICA), atès que l'any 1040, en temps del vescomte Eribau, l'església de Cardona havia assolit aquesta categoria. La presència del sant a l'anvers i de la possible interpretació del CNO a l'anvers donaven a la moneda un fort accent religiós, i és per això que varem pensar si s'havia d'atribuir a Eribau, que era bisbe de la Seu d'Urgell, a més de vescomte de Cardona en condomini amb el seu germà Folc I (c. 1030-1040). Atès que l'any 1040 havia estat consagrada la nova canònica de la mà d'Eribau, proposarem aquesta data com la més probable i, en tot cas, l'espai 1040-1057.

De tota manera, varem concloure que el fet indubtable era que la moneda era de Cardona i del segle XI, i que "la resta són hipòtesis més o menys fonamentades i, en conseqüència, revisables en el futur".

Fa cosa d'un any varem tenir la sort de poder estudiar un altre exemplar d'aquesta moneda i varem poder observar que, a sobre de la llegenda CARDONA, ara s'hi podia llegir ·FVL: en posició retrògrada i, a baix, només s'hi veia la lletra inicial, que era una C. Llavors ens varem adonar que es tractava d'una llegenda partida i que el FVL d'aquesta peça, combinada amb el CNO de la primera que havíem publicat, permetien fer una lectura: FVL-CHO, només que interpretant la pretesa N per una H.

Per tant, la lectura era FVLCHO, Folc, i la moneda havia estat emesa, en realitat, a nom del vescomte Folc i no pas del seu germà i possessor del condomini del vescomtat, Eribau. Ja havíem advertit que la pretesa N de CNO també podia ésser una H, però sens haver entès que la pretesa DAT de sota era, en realitat, una llegenda invertida on la A era una V i la T una L, de manera que tampoc amb la H solucionàvem llavors res. Pel que ara veiem, es tracta, doncs, d'una llegenda en dos trams, situada a sobre i a sota de la lectura central CARDONA i que pretén fer una lectura circular, tot i que només és així en la segona peça, ja que en la primera, en realitat, llegint circularment arribaríem a FVL-OHC.

La moneda, per tant, es degué emetre entre el 1030, any aproximat en què va començar a regir Folc I a la mort de Bremon, i l'any 1040, en què Folc va morir. No canvia, doncs, la cronologia de la peça ni tampoc, és clar, la ubicació de la seca a Cardona, però sí l'atribució que ara veiem, que correspon al vescomte Folc I. No sembla possible, d'altra banda, que la peça pugui correspondre a algun altre vescomte posterior. A Folc I el va succeir el seu fill Ramon Folc I, i els que segueixen o bé mantenen el nom de Ramon Folc, o bé tenen altres noms, com

Bernat o Guillem. Només hi ha un altre Folc, el germà de Ramon Folc I, que regí el comtat, però només com a regent del seu nebot Bernat Amat. Per tant, no sembla que la moneda es pugui atribuir a aquest regent, que fou bisbe de Barcelona i d'Urgell i que va morir el 1099.

Darrerament hem pogut saber que la segona moneda havia estat trobada a la comarca de l'Anoia amb altres dues peces del mateix tipus, formant un paquet. Es tracta d'un cas semblant al de les peces d'Urgell amb genet ibèric, de les quals n'aparegueren quatre exemplars formant paquet amb un diner aragonès de Sanç Ramir i soldades entre si. En separar ara les tres peces, una d'elles restà una mica malmesa. La descripció de les quatre peces conegudes resta establerta ara així:

x2

1. Diner d'argent del vescomtat de Cardona, ja publicat.

a/ Efígie de sant que porta una creu, mirant a l'esquerra i entre S-V.

r/ CHO/CAR(D)ONA/FVL capgirat.

Pes: 0,44 g, incompleta

Diàmetre: 15,8 mm

AN-26

x2

2. Diner semblant que ja haviem pogut veure.

a/ Semblant a l'anterior, la creu porta punts als espais.

r/ FVL· retrògrad/CARDONA/CHO

Pes: 0,40 g

Diàmetre: 16 mm

varietat inèdita

x2

3. Diner semblant.

a/ Semblant als anteriors, no es veuen les lletres S-V ni els punts a la creu.

r/ (F)VL/CARDONA (NA nexat)/·CH(O)

Pes: 0,38 g

Diàmetre: 16 mm

varietat inèdita

x2

4. Diner semblant, una mica malmès.

a/ Semblant als anteriors. Es veu el bust però no pas la creu ni les S-V.

r/ FVL(retrògrad)/CARDONA/CHO

Pes: 0,35 g

Diàmetre: 16 mm

varietat inèdita

Totes quatre peces mostren un acusat desgast, de manera que es fa difícil d'apreciar bé els detalls. Els trams •FVL•—•CHO• sembla que haurien d'anar entre punts, tal com ara els indiquem, però el fet és que aquests punts es veuen en molts pocs casos i no sabem si és per absència o per desgast. D'altra banda, la D de Cardona a voltes sembla una O, o bé una lletra girada. Les lletres NA finals de CARDONA, en algun cas apareixen nexades i en altres no. Finalment, la creu porta punts als espais en l'exemplar 2, però no estem segurs que n'hi hagi també en les altres i que la seva absència aparent sigui conseqüència del desgast. La lletra C apareix a voltes molt mal feta, com amb traços rectes.

Pel que fa al bust, mostra un art força bo en el primer exemplar i força més deficient en els altres tres.

Els pesos són bastant baixos, però cal atendre també el factor de desgast i petites pèrdues a les vores. Aquesta fragilitat de les peces ens mostra que es tracta de monedes d'argent, un metall que tendeix a fragmentar-se. El diàmetre, en canvi, fa pensar en diners més que no pas en òbols.

Com veiem, les quatre peces mostren haver sorgit d'encunyats diferents, tant d'anvers com de revers, cosa que denota una emissió d'una certa importància.

La cronologia i la zona de troballa ens poden fer creure que es tractaria d'una pèrdua produïda en una zona plenament de domini i circulació de moneda musulmana, però cal tenir present que els comtes de Cerdanya tenien una avançada, l'anomenada Marca de les Oluges, que arribava fins aquest poble i a tocar, doncs, de la comarca de l'Anoia i no pas gaire lluny de Cardona. Com que no sabem el lloc exacte de la troballa en l'espai de l'Anoia, no podem precisar si fou en zona cristiana o ja a la musulmana. Es podria, doncs, suposar que potser algun cristià es va introduir imprudentment a la propera zona musulmana i allí degué perdre la vida i amb ella el paquet amb els tres diners cardonins.

Podem, doncs, refermar, en qualsevol cas, l'atribució a Cardona d'aquesta sèrie de monedes i també precisar que fou emesa per Folc I (1030-1040).